

Kocka csonkolása

A feladat

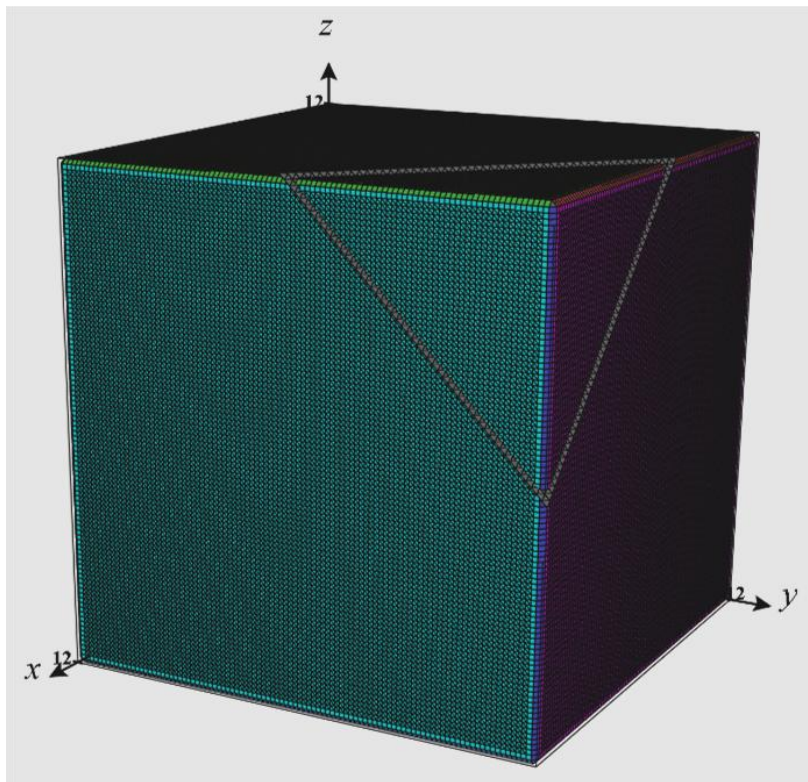
Egy a élhosszúságú kockából egyik csúcsánál levágunk egy gúlát, úgy, hogy a lemetszett kockaélek hosszai $\lambda \cdot a$, ahol $0 \leq \lambda \leq 1$.

Határozzuk meg:

- a csonkolósík tengelymetszetes egyenletét,
- a csonkolt kocka felszínét és térfogatát,
a λ paraméter függvényében;
- alkalmazzuk az eredményeket a $\lambda = 0$ és $\lambda = 1$ esetekre!

A megoldás

Ehhez tekintsük az 1. ábrát!

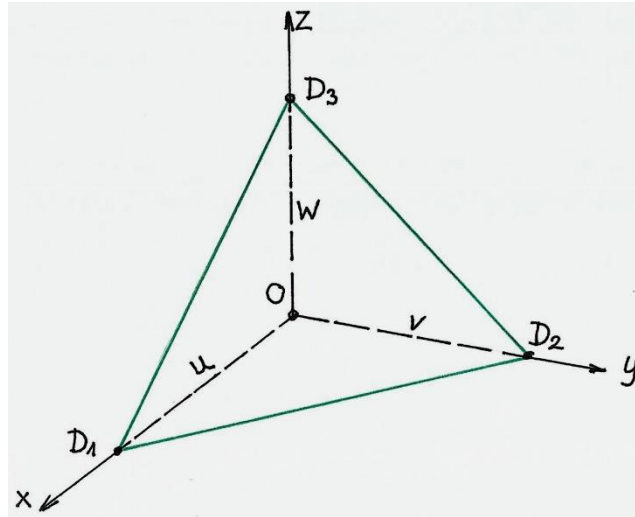

1. ábra – forrása:[1]

Itt a „lemetszett sarkú kockát” ábrázoltuk. A metszősíkot egy kicsit „kilógattuk” a kockához képest, hogy metszésvonalaik jobban látszódnak. A képen látszik, hogy a kockát közelítő *szupergömb* még nagy kitevő és felosztási számok mellett sem tölti ki teljesen a befoglaló „box” adta kereteket. Ez nem olyan nagy baj, mert itt csak a szemléltetés a cél.

a) A csonkolósík tengelymetszetes egyenletének felírása

A folytatáshoz tekintsük a 2. ábrát!

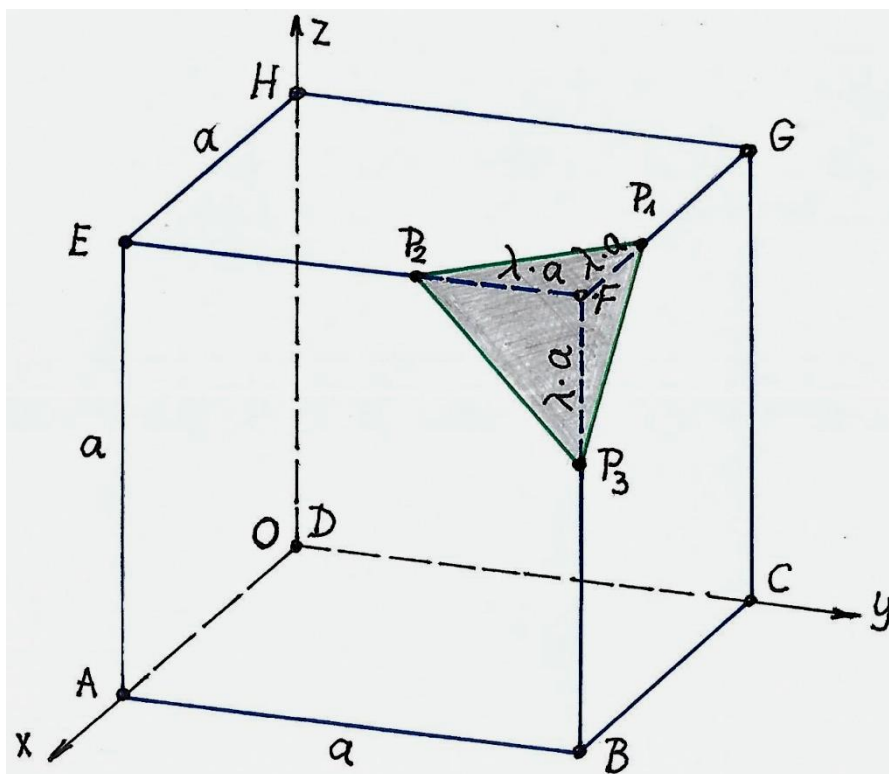
2. ábra

A csonkolósík / metszősík tengelymetszetes egyenlete általában – v. ö. [2]! – :

$$\frac{x}{u} + \frac{y}{v} + \frac{z}{w} = 1. \quad (1)$$

A közvetlen feladat az (u, v, w) paraméterek meghatározása.

Ehhez tekintsük a 3. ábrát is!

3. ábra

Az (u, v, w) paraméterek száma 3, így ugyanennyi egyenletre van szükségünk meghatározásukhoz. Ezek az egyenletek a 3. ábra alapján az alábbiak.

A P_1, P_2, P_3 pontok rajta vannak a metszősíkon is, így e pontok koordinátái kielégítik a sík (1) egyenletét:

$$\frac{x_1}{u} + \frac{y_1}{v} + \frac{z_1}{w} = 1, \quad (2/1)$$

$$\frac{x_2}{u} + \frac{y_2}{v} + \frac{z_2}{w} = 1, \quad (2/2)$$

$$\frac{x_3}{u} + \frac{y_3}{v} + \frac{z_3}{w} = 1. \quad (2/3)$$

Továbbá a 3. ábra szerint:

$$x_1 = a - \lambda \cdot a = (1 - \lambda) \cdot a, \quad y_1 = a, \quad z_1 = a; \quad (3/1)$$

$$x_2 = a, \quad y_2 = a - \lambda \cdot a = (1 - \lambda) \cdot a, \quad z_2 = a; \quad (3/2)$$

$$x_3 = a, \quad y_3 = a, \quad z_3 = a - \lambda \cdot a = (1 - \lambda) \cdot a. \quad (3/3)$$

Most (2) és (3) szerint felírjuk az alábbi lineáris egyenletrendszert:

$$\frac{(1-\lambda) \cdot a}{u} + \frac{a}{v} + \frac{a}{w} = 1, \quad (4/1)$$

$$\frac{a}{u} + \frac{(1-\lambda) \cdot a}{v} + \frac{a}{w} = 1, \quad (4/2)$$

$$\frac{a}{u} + \frac{a}{v} + \frac{(1-\lambda) \cdot a}{w} = 1. \quad (4/3)$$

A (4) egyenletrendszert a *Cramer* - szabállyal megoldva az alábbiakra jutunk:

$$\underline{u = v = w = (3 - \lambda) \cdot a}. \quad (5)$$

Majd (1) és (5) - tel:

$$\frac{x}{u} + \frac{y}{v} + \frac{z}{w} = 1 \rightarrow \frac{x}{u} + \frac{y}{u} + \frac{z}{u} = 1 \rightarrow \frac{1}{u} \cdot (x + y + z) = 1 \rightarrow x + y + z = u \rightarrow$$

$$\underline{\underline{x + y + z = (3 - \lambda) \cdot a}}, \quad 0 \leq \lambda \leq 1. \quad (6)$$

A (6) egyenlet írja le a metszősíkot. Ezzel az a) feladatrészt megoldottuk.

.....

b1) A csonkolt kocka felszínének meghatározása

Ismét a 3. ábra alapján:

$$A = 3 \cdot a^2 + 3 \cdot \left(a^2 - \frac{1}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 \right) + T_{\Delta} = 6 \cdot a^2 - \frac{3}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 + T_{\Delta}; \quad (7)$$

továbbá *Héron* képletével:

$$T_{\Delta} = \sqrt{s \cdot (s - a^*) \cdot (s - b^*) \cdot (s - c^*)} , \quad (8 / 1)$$

$$a^* = b^* = c^* = \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a , \quad (8 / 2)$$

$$s = \frac{1}{2} \cdot 3 \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a . \quad (8 / 3)$$

A (8) képletekkel:

$$\begin{aligned} T_{\Delta} &= \sqrt{s \cdot (s - a^*) \cdot (s - a^*) \cdot (s - a^*)} = (s - a^*) \cdot \sqrt{s \cdot (s - a^*)} = \\ &= \left(\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a - \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \right) \cdot \sqrt{\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \left(\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a - \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \right)} = \\ &= \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \left(\frac{3}{2} - 1 \right) \cdot \sqrt{\frac{1}{2} \cdot 3 \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \left(\frac{3}{2} - 1 \right)} = \\ &= \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \frac{1}{2} \cdot \sqrt{3 \cdot \left(\frac{1}{2} \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \right) \cdot \left(\frac{1}{2} \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \right)} = \\ &= \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \frac{1}{2} \cdot \sqrt{3 \cdot \left(\frac{1}{2} \cdot \sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \right)^2} = \left(\sqrt{2} \cdot \lambda \cdot a \cdot \frac{1}{2} \right)^2 \cdot \sqrt{3} = \sqrt{3} \cdot 2 \cdot \frac{1}{4} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 = \\ &= \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 , \text{ tehát:} \end{aligned}$$

$$\underline{\underline{T_{\Delta} = \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 .}} \quad (9)$$

Most (7) és (9) - cel:

$$\begin{aligned} A &= 6 \cdot a^2 - \frac{3}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 + \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 = a^2 \cdot \left(6 - \frac{3}{2} \cdot \lambda^2 + \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot \lambda^2 \right) = \\ &= a^2 \cdot \left[6 - \lambda^2 \cdot \left(\frac{3}{2} - \frac{\sqrt{3}}{2} \right) \right] = a^2 \cdot \left[6 - \lambda^2 \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot (\sqrt{3} - 1) \right] , \text{ tehát:} \end{aligned}$$

$$\underline{\underline{A(\lambda) = \left[6 - \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot (\sqrt{3} - 1) \cdot \lambda^2 \right] \cdot a^2 .}} \quad (10)$$

Ezzel az b1) feladatrészt megoldottuk.

.....

b2) A csonkolt kocka térfogatának meghatározása

$$V = V_{kocka} - V_{g\acute{u}la} ; \quad (11 / 1)$$

$$V_{kocka} = a^3 ; \quad (11 / 2)$$

$$V_{g\acute{u}la} = T_{alap} \cdot \frac{m}{3} = \frac{1}{2} \cdot \lambda^2 \cdot a^2 \cdot \frac{\lambda \cdot a}{3} = \frac{1}{6} \cdot \lambda^3 \cdot a^3 . \quad (11 / 3)$$

Most a (11) egyenletekből:

$$V = a^3 - \frac{1}{6} \cdot \lambda^3 \cdot a^3 = a^3 \cdot \left(1 - \frac{1}{6} \cdot \lambda^3\right), \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{V(\lambda) = \left(1 - \frac{1}{6} \cdot \lambda^3\right) \cdot a^3}}. \quad (12)$$

Ezzel az b2) feladatrészt is megoldottuk.

.....

c) Az eredmények specializálása a $\lambda = 0$ és $\lambda = 1$ esetekre

A metszősík egyenlete a $\lambda = 0$ esetben, (6) - ből:

$$x + y + z = (3 - 0) \cdot a = 3 \cdot a, \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{x + y + z = 3 \cdot a}}. \quad (13 / 1)$$

A metszősík egyenlete a $\lambda = 1$ esetben, (6) - ből:

$$x + y + z = (3 - 1) \cdot a = 2 \cdot a, \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{x + y + z = 2 \cdot a}}. \quad (13 / 2)$$

A csonkolt kocka felszíne a $\lambda = 0$ esetben, (10) - ből:

$$A(0) = \left[6 - \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot (\sqrt{3} - 1) \cdot 0\right] \cdot a^2 = 6 \cdot a^2, \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{A(0) = 6 \cdot a^2}}. \quad (14 / 1)$$

A csonkolt kocka felszíne a $\lambda = 1$ esetben, (10) - ből:

$$A(1) = \left[6 - \frac{\sqrt{3}}{2} \cdot (\sqrt{3} - 1) \cdot 1\right] \cdot a^2 = \left(6 - \frac{3}{2} + \frac{\sqrt{3}}{2}\right) \cdot a^2 = \left(\frac{9}{2} + \frac{\sqrt{3}}{2}\right) \cdot a^2 =$$

$$= \frac{1}{2} \cdot (9 + \sqrt{3}) \cdot a^2, \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{A(1) = \frac{1}{2} \cdot (9 + \sqrt{3}) \cdot a^2}}. \quad (14 / 2)$$

A csonkolt kocka térfogata a $\lambda = 0$ esetben, (12) - ből:

$$V(0) = \left(1 - \frac{1}{6} \cdot 0\right) \cdot a^3 = a^3, \text{ tehát:}$$

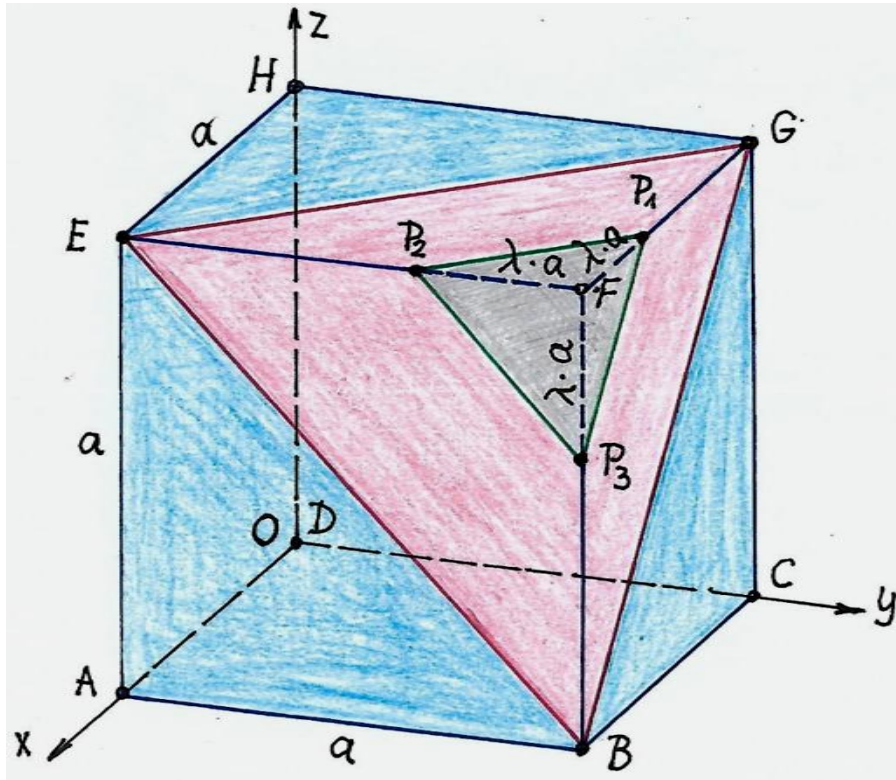
$$\underline{\underline{V(0) = a^3}}. \quad (15 / 1)$$

A csonkolt kocka térfogata a $\lambda = 1$ esetben, (12) - ből:

$$V(1) = \left(1 - \frac{1}{6}\right) \cdot a^3 = \frac{5}{6} \cdot a^3, \text{ tehát:}$$

$$\underline{\underline{V(1) = \frac{5}{6} \cdot a^3}}. \quad (15/2)$$

A (14/2) és (15/2) eredményeket szemlélteti a 4. ábra kék - lila színezése.

4. ábra

Ezzel a c) feladatrészt is megoldottuk.

.....

Megjegyzések:

M1. Az 1. ábrán a kocka és a metszősík együtt lett ábrázolva, de a lemetszett rész csak érzékeltetve van, mert a lemetszett részt nem tudjuk eltávolítani.

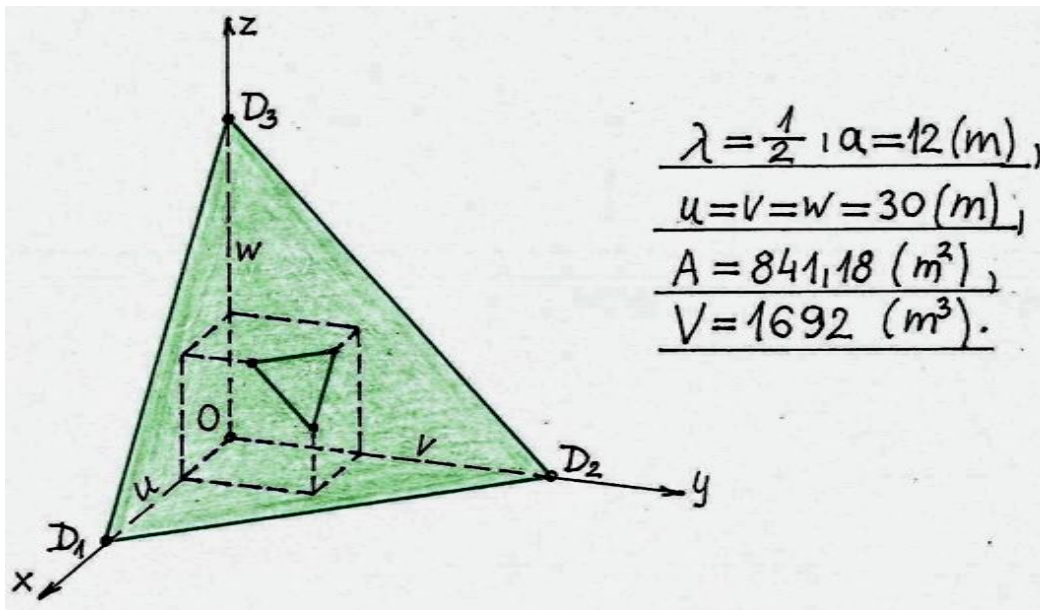
A 4. ábrán együtt szemléltetjük a

~ $\lambda = 0$ (ép kocka),

~ $0 < \lambda < 1$ (szürke metszősík, illetve metszeti felület), és a

~ $\lambda = 1$ (lila metszősík, illetve metszeti felület) eseteket.

M2. A (13) eredmények szerint a $\lambda = 0$ esetben $u = v = w = 3 \cdot a$, a $\lambda = 1$ esetben pedig $u = v = w = 2 \cdot a$. Egy konkrét számpélda eredményei láthatók az 5. ábrán.

5. ábra

Javasolt utánaszámolni!

M3. Az 1. ábrán a „kocka” valójában egy R sugarú szupergömb, melynek centruma a $C(R, R, R)$ pontban van, és melynek egyenlete így:

$$\left(\frac{x}{R} - 1\right)^{2 \cdot n} + \left(\frac{y}{R} - 1\right)^{2 \cdot n} + \left(\frac{z}{R} - 1\right)^{2 \cdot n} = 1, \quad n = 1, 2, 3, \dots \quad (\text{M1})$$

A metszősík egyenlete (6) - tal és $a = 2 \cdot R$ - rel:

$$x + y + z = (3 - \lambda) \cdot 2 \cdot R, \quad 0 \leq \lambda \leq 1. \quad (\text{M2})$$

Az 1. ábra adatai:

$$R = 6 \text{ (m)}, \quad n = 150, \quad \lambda = \frac{1}{2}. \quad (\text{A})$$

M4. Javasoljuk, hogy az Olvasó végezze el (4) és (5) - tel az ellenőrzést!

M5. Javasoljuk, hogy az érdeklődő Olvasó folytassa a feladatot

~ 2, 3, ..., 8 csúcs csonkolása esetére;

~ $\lambda \equiv \lambda_{x,y,z}$ helyett $\lambda_x, \lambda_y, \lambda_z$, stb. alkalmazásával;

~ a hosszúságú kockaél helyett a, b, c téglatest - élhosszakkal, stb.!

(A fenti levezetés ehhez szükséges módosításai viszonylag könnyen felismerhetők és megvalósíthatók.)

M6. Feltehető a kérdés:

Mekkora a csonkolósíknak az $O = D$ kockacsúcstól mért d távolsága?

A választ a több korábbi dolgozatunkban*) is szereplő / levezetett képlettel adjuk meg:

$$\frac{1}{d^2} = \frac{1}{u^2} + \frac{1}{v^2} + \frac{1}{w^2} ; \quad (\text{M3})$$

most (M3) és (5) - tel is:

$$\frac{1}{d^2} = \frac{1}{u^2} + \frac{1}{u^2} + \frac{1}{u^2} = 3 \cdot \frac{1}{u^2} = 3 \cdot \frac{1}{(3-\lambda)^2 \cdot a^2} \rightarrow d^2 = \frac{(3-\lambda)^2 \cdot a^2}{3} \rightarrow d = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot (3-\lambda) \cdot a ,$$

tehát:

$$\underline{d = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot (3-\lambda) \cdot a = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot u} . \quad (\text{M4})$$

Például $\lambda = \frac{1}{2}$ esetén:

$$d \left(\lambda = \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot \left(3 - \frac{1}{2} \right) \cdot a = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot \frac{5}{2} \cdot a , \text{ azaz:}$$

$$\underline{d \left(\lambda = \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot \frac{5}{2} \cdot a = 1,443 \cdot a} . \quad (\text{a1})$$

Az (a1) eredmény az 5. ábra esete, melynél számszerűen:

$$\underline{\underline{d \left(\lambda = \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{\sqrt{3}} \cdot \frac{5}{2} \cdot 12 \text{ m} = 17,321 \text{ m}}} . \quad (\text{a2})$$

Könnyű észrevenni, hogy az 1. és az 5. ábra egymás megfelelői.

M7. Érdemes megfigyelni az 5. ábra két metszősíkbeli háromszögének kölcsönös helyzetét!

M8. Végül egy önállóan megoldandó többlet - feladat az érdeklődő Olvasónak.

Igazoljuk, hogy az 5. ábra két metszősíkbeli háromszöge területének τ arányára fennáll, hogy:

$$\tau \equiv \frac{T_{D_1 D_2 D_3}}{T_A} = \left(\frac{3}{\lambda} - 1 \right)^2 ! \quad (\text{M5})$$

Ajánlott olvasmány:

*)
<https://galgoczi.net/anyagok/A%20betamasztott%20lemez%20egy%20ujabb%20geometriai%20feladata.pdf>

Források:

[1] – <https://c3d.libretexts.org/CalcPlot3D/index.html>

[2] – **I. N. Bronstejn ~ K. A. Szemengyajev**: Matematikai zsebkönyv
2. kiadás, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1963.

Összeállította: **Galgóczy Gyula**
ny. mérnöktanár

Sződliget, 2022. 04. 25.

Továbbiak: <https://galgoczy.net/>